Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

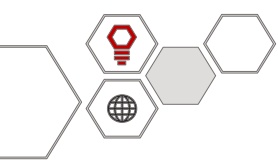
УДК 327.001.73:(470):(1-651.1):321.011

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18873834>**Трансформація міжнародного порядку: російський імперський виклик****Алексейченко Олександр Володимирович,**

кандидат політичних наук, докторант Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна <https://orcid.org/0000-0002-2325-1289>

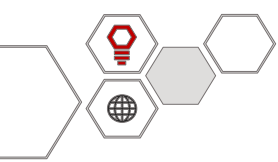
Прийнято: 14.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

Анотація. У статті здійснено теоретичну інтерпретацію категорії «міжнародний порядок» як аналітичного інструменту дослідження сучасних трансформацій міжнародної системи. **Мета** дослідження полягає у теоретико-методологічному осмисленні категорії міжнародний порядок в умовах трансформації світової системи та у виявленні специфіки російської логіки експансії як чинника системної кризи післябіполярної архітектури безпеки. **Методологічну основу дослідження** становлять історичний і системний підходи, що дають змогу розглядати міжнародний порядок як циклічне явище з фазами становлення, стабілізації та кризи. Застосовано порівняльний аналіз для зіставлення концепцій політичного реалізму й лібералізму, а також дискурсивний аналіз програмних документів і публічних заяв провідних політичних акторів. **Наукова новизна дослідження** полягає у запропонованому авторському підході до трактування категорії «міжнародний порядок» як динамічної політико-інституційної конструкції, що формується на перетині нормативно-правових і силових вимірів світової політики. У роботі

уточнено теоретичний зміст цього поняття через аналіз політичних інтерпретацій провідних глобальних акторів та показано його залежність від історичного контексту, балансу сил і трансформації уявлень про національний інтерес. Теоретичний внесок автора полягає у концептуалізації міжнародного порядку як змінної аналітичної категорії, що поєднує правові, політичні та геостратегічні виміри сучасних міжнародних відносин. **Результати.** Встановлено розрив між нормативною моделлю міжнародного порядку та практикою сучасних міжнародних відносин, що проявляється у збереженні інституційної форми глобальної системи за умов зниження її регулятивної ефективності. Доведено системний характер цього розриву як ознаки переходу міжнародної системи до нової конфігурації балансу сил. Показано, що зміст категорії «міжнародний порядок» у політичному дискурсі визначається співвідношенням силових і нормативних чинників та варіюється залежно від стратегічних інтересів провідних акторів світової політики. **Висновки.** Обґрунтовано, що сучасний міжнародний порядок перебуває у стані трансформації, в якому посилення силових практик і геополітичної конкуренції змінює уявлення про його стабільність і нормативність. Це дає підстави розглядати його як історично змінний феномен, чутливий до трансформацій глобального балансу сил. Запропонований підхід до його трактування як динамічної аналітичної категорії поглиблює розуміння сучасних кризових процесів і окреслює перспективи подальших теоретичних досліджень.

Ключові слова: світова архітектура, пострадянський простір, системна криза, баланс сил, геополітика.

Transformation of the International Order: The Russian Imperial Challenge

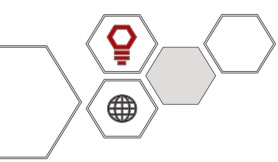
Oleksander Alekseichenko,

PhD (Political Science),

Doctoral student at the Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv, , Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2325-1289>

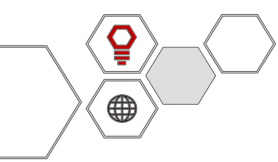
Abstract. The article offers a theoretical interpretation of the category of the «international order» as an analytical tool for studying contemporary transformations of the international system. The purpose of the study is to provide a theoretical and methodological understanding of the concept of international order in the context of the transformation of the world system and to identify the specific features of the Russian logic of expansion as a factor in the systemic crisis of the post-bipolar security architecture. The methodological framework of the research is based on historical and systemic approaches, which allow the international order to be examined as a cyclical phenomenon characterized by phases of formation, stabilization, and crisis. Comparative analysis is applied to contrast the concepts of political realism and liberalism, while discursive analysis is used to examine policy documents and public statements of leading political actors. The scientific novelty of the study lies in the author's approach to interpreting the category of the «international order» as a dynamic political and institutional construct formed at the intersection of normative-legal and power dimensions of world politics. The paper уточнює the theoretical content of this concept through an analysis of political interpretations proposed by leading global actors and demonstrates its dependence on historical context, the balance of power, and transformations in the understanding of national interest. The author's theoretical contribution consists in conceptualizing the international order as a variable analytical category that integrates legal, political, and geostrategic dimensions of contemporary international relations. **Results.** The

study identifies a gap between the normative model of the international order and the practice of contemporary international relations, manifested in the preservation of the institutional structure of the global system alongside a decline in its regulatory effectiveness. The systemic nature of this gap is demonstrated as an indicator of the transition of the international system to a new configuration of the balance of power. It is shown that the content of the category of the “international order” in political discourse is determined by the correlation between power-based and normative factors and varies depending on the strategic interests of leading actors in world politics. **Conclusions.** It is substantiated that the contemporary international order is undergoing a process of transformation in which the strengthening of power practices and geopolitical competition reshapes perceptions of its stability and normative character. This provides grounds for viewing it as a historically dynamic phenomenon sensitive to changes in the global balance of power. The proposed approach to interpreting the international order as a dynamic analytical category deepens the understanding of current crisis processes and outlines prospects for further theoretical research.

Keywords: world architecture, post-Soviet space, systemic crisis, balance of power, geopolitics.

Вступ. Сучасні міжнародні відносини розвиваються в умовах трансформації світового порядку, що проявляється у зростанні конфліктності, девальвації норм міжнародного права та ослабленні механізмів колективної безпеки. Поняття «міжнародний порядок» набуває варіативних інтерпретацій, зумовлених геополітичними інтересами провідних акторів. Визначальним чинником дестабілізації післябіполярної архітектури безпеки є ревізійні зовнішня політика РФ, спрямована на обґрунтування експансії на пострадянському просторі. Російсько-українська війна актуалізувала потребу переосмислення категорії «міжнародний порядок» та співвіднесення

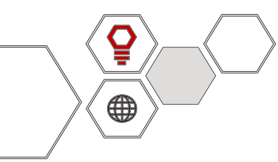
нормативної моделі «порядку, заснованого на правилах» із практикою силової політики. У цьому контексті постає ключова дослідницька проблема: яким чином трансформація сучасної міжнародної системи змінює зміст поняття «міжнародний порядок» і якою мірою російська ревізійська політика виступає чинником його системної кризи? Відповідь на це питання визначає логіку подальшого аналізу та структуру дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є теоретико-методологічне осмислення поняття «міжнародний порядок» у контексті його сучасної трансформації та виявлення специфіки російської логіки експансії на пострадянському просторі як чинника системної кризи післябіполярної міжнародної архітектури безпеки.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання таких завдань: проаналізувати теоретичні та політико-дискурсивні інтерпретації міжнародного порядку; дослідити концептуальні засади російської зовнішньої політики щодо пострадянського простору; виявити індикатори системної кризи міжнародного порядку в умовах російсько-української війни.

Методологічну основу дослідження становлять історичний і системний підходи, які дозволяють розглядати міжнародний порядок як циклічне та динамічне явище. Застосовано порівняльний і дискурсивний аналіз для зіставлення теоретичних моделей та політичних інтерпретацій міжнародного порядку, а також структурно-функціональний метод і аналіз статистичних даних для оцінки ролі міжнародних інституцій та виявлення емпіричних індикаторів трансформації міжнародних відносин.

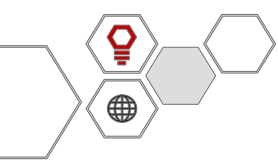
Результати дослідження. Сьогодні поняття «міжнародний порядок» широко використовується в політичному й науковому дискурсі, набуваючи переважно драматизованих інтерпретацій. Під впливом політичного популізму та інтелектуальної спрощеності формується апокаліптичний наратив про нібито неминучу катастрофу світового порядку. Водночас подібні риторичні конструкції не дозволяють повною мірою зрозуміти глибинні причини

трансформації міжнародної системи та потребують науково виваженого аналізу процесів, що визначають сучасну динаміку світової політики.

Сучасний етап світової історії характеризується формуванням нової якості глобалізації та нівелюванням цивілізаційних відмінностей, що спричинило відродження націоналізму й посилення пріоритету національного інтересу як чинників геополітичної конкуренції. Ідеологічним маркером цього зламу став виступ Путіна на Мюнхенській конференції з безпеки 2007 р., у якому було поставлено під сумнів принципи ліберального міжнародного порядку. Подальші події – війна Росії проти Грузії у 2008 р., анексія Криму, інтервенція РФ у Сирії з 2015 р. та демонтаж режимів контролю над озброєннями – засвідчили послідовну ерозію механізмів стримування та зниження ефективності системи міжнародної безпеки. Паралельно посилювалися тенденції суверенізації та ізоляціонізму (Brexit, політика «America First», поширення авторитарних моделей), що призвело до ослаблення універсальних інституцій безпеки та кризи механізмів колективного реагування. Сукупність цих процесів спричинила кризу міжнародного порядку, зростання глобальної невизначеності та нормалізацію «військової непередбачуваності» у політичному дискурсі. Водорозділом між попередньою та сучасною моделями світового порядку стала повномасштабна агресія РФ проти України у 2022 р., яка зруйнувала постбіполярну архітектуру європейської безпеки й засвідчила системний характер кризи міжнародного порядку

Отже, сукупність зазначених трансформацій засвідчує не лише кризу практичних засад міжнародної безпеки, а й концептуальну кризу уявлення про міжнародний порядок як стабільну систему норм і правил. За цих умов для вітчизняного інтелектуального простору особливо актуалізується наукова проблема дослідження категорії «міжнародний порядок» у межах теорії міжнародних відносин. Її аналіз в історичній динаміці дає змогу виявити кількість моделей міжнародного порядку, механізми їх трансформації та якісні

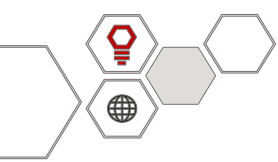

відмінності між ними. У межах статті автор уточнює поняття «міжнародний порядок» і пропонує окреслити контури цього міжнародно-політичного явища крізь призму принципу національного інтересу.

У цьому контексті важливим є аналіз того, як поняття «міжнародний порядок» функціонує не лише в науковому, а й у сучасному політичному дискурсі провідних світових акторів. Автор свідомо використовує термін «поняття», а не «дефініція», підкреслюючи актуальність і циклічну проблемність феномена «міжнародний порядок». Це поняття функціонує не лише в академічному, а й у політичному дискурсі, змінюючи зміст залежно від ідеологічних орієнтирів, геополітичних інтересів та історичного контексту. У політичному дискурсі США міжнародний порядок постає передусім як порядок, заснований на правилах (*rules-based system*). Так, Г. Кіссінджер розглядав його як узгоджене уявлення великих держав про легітимність і справедливість світового устрою, засноване на поєднанні норм, цінностей і балансу сил [4, р.9-10]. Колишній президент США Д. Байден трактував міжнародний порядок як систему, що ґрунтується на нормах міжнародного права та інституціях післявоєнної доби [1, р3], тоді як політика Д. Трампа концептуалізує міжнародний порядок крізь призму національного інтересу та принципу «America First», що означає відмову від універсалістських підходів і перевагу транзакційної моделі міжнародних відносин [7, р.10].

У європейському політичному дискурсі президент Франції Е. Макрон визначає міжнародний порядок як нормативну систему безпеки, що перебуває у стані кризи та потребує реформування через посилення європейської стратегічної автономії [5], тоді як лідер німецького політичного істеблішменту Ф. Мерц акцентує увагу на верховенстві права, трансатлантичній солідарності та необхідності зміцнення ролі Європи як самостійного безпекового актора [6].

У концепціях лідерів авторитарних режимів міжнародний порядок набуває альтернативного, неліберального змісту. Так, у концепції лідера КНР Сі Цзіньпіна міжнародний порядок осмислюється як «спільнота спільної долі

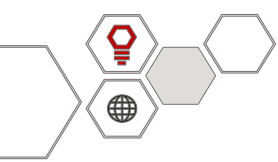

людства», що передбачає плюралізм цивілізацій і відмову від західного універсалізму [13]. Водночас у риторичі Путіна міжнародний порядок інтерпретується як система балансу сил і суверенних інтересів, що протистоїть ліберальному універсалізму та легітимує ревізійністську модель світового устрою [8]. Відтак міжнародний порядок постає як політико-інтелектуальна категорія, інтерпретація якої залежить від стратегічних інтересів провідних акторів. Політичний дискурс засвідчує відсутність його універсального розуміння, оскільки зміст поняття формується під впливом історичного досвіду, ідеологічних орієнтирів та національних інтересів держав. У цьому контексті міжнародний порядок постає як змінна категорія, що відображає баланс сил і конкуренцію інтерпретацій у глобальній політиці.

З огляду на варіативність політичних інтерпретацій міжнародного порядку постає потреба з'ясувати його статус як науково-правової категорії в теорії міжнародних відносин та системі міжнародного права і визначити, чи має це поняття чітко зафіксовану дефініцію в універсальних міжнародно-правових актах.

Слід зазначити, що поняття «міжнародний порядок» не має нормативно закріпленої дефініції у системі міжнародного права та не визначене у Статуті ООН, однак його елементи імпліцитно закладені в основоположних принципах міжнародного права, зокрема суверенної рівності держав, заборони застосування сили та мирного врегулювання спорів (ст. 2 Статуту ООН). Це зумовлює його функціонування переважно в межах теоретичних інтерпретацій політичного реалізму та ідеалізму (лібералізму).

У політичному реалізмі міжнародний порядок трактується як результат співвідношення сил і національних інтересів провідних держав та як динамічна структура, що змінюється разом із трансформацією балансу сил. Так, Г. Моргентау у праці «Політика між націями» (*Politics Among Nations*, 1948) пов'язував міжнародний порядок із боротьбою держав за владу та реалізацією національних інтересів, тоді як К. Уолтц у роботі «Теорія

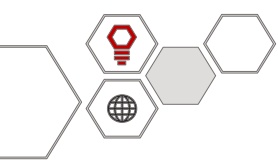

міжнародної політики» (*Theory of International Politics*, 1979) інтерпретував його як похідну від структури міжнародної системи та розподілу можливостей між її основними акторами. У цій парадигмі міжнародний порядок не має універсального нормативного характеру, а відображає історично змінні конфігурації сили та інтересів.

Натомість у межах ідеалістичної (ліберальної) традиції міжнародний порядок осмислюється як нормативна система, заснована на загальновизнаних принципах міжнародного права, колективної безпеки та діяльності багатосторонніх інституцій. Зокрема, Г. Булл розглядав міжнародний порядок як прояв існування «міжнародного суспільства», у якому держави дотримуються спільних правил і норм (*The Anarchical Society*, 1977), тоді як Р. Кеогейн підкреслював стабілізуючу роль міжнародних інститутів у підтриманні передбачуваності міжнародних відносин (*After Hegemony*, 1984).

Отже, політичний реалізм і ліберальна традиція пропонують різні, водночас взаємодоповнюючі моделі осмислення міжнародного порядку: як результат співвідношення сил і як нормативно-інституційну систему правил. У реалістичній парадигмі (Г. Моргентау, К. Уолтц) він постає як похідна від балансу сил і конкуренції держав за національні інтереси, тоді як у ліберальній (Г. Булл, Р. Кеогейн), як система норм, інституцій і механізмів співпраці. Це дає підстави розглядати міжнародний порядок як поєднання двох аналітичних логік – силової та нормативної. Отже, класичні теоретичні підходи демонструють, що міжнародний порядок може осмислюватися як через призму сили та національних інтересів, так і як нормативна система інституцій і правил. Це подвійне трактування створює методологічну основу для аналізу сучасних трансформацій світової політики.

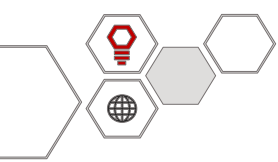
У цьому контексті перенесення теоретичних напрацювань класиків теорії міжнародних відносин на реалії після 2022 р. дозволяє по-новому інтерпретувати природу сучасної системної кризи. Повномасштабна агресія

Росії проти України підтвердила ключові положення політичного реалізму щодо визначальної ролі сили, національного інтересу та боротьби за геополітичний вплив. Водночас активізація санкційної політики, мобілізація міжнародних коаліцій та інституційна реакція Заходу демонструють збереження ліберально-інституційної логіки підтримання порядку. У цьому контексті сучасна криза міжнародних відносин постає як точка перетину двох аналітичних традицій, де силова динаміка і нормативні механізми не лише співіснують, а й перебувають у стані постійної напруженої взаємодії. Отже, сучасна міжнародна криза виступає емпіричним середовищем, у якому класичні теоретичні підходи знаходять своє практичне підтвердження, що створює підстави для подальшого концептуального узагальнення їхніх положень.

Саме тому міжнародний порядок доцільно трактувати як систему взаємодії нормативних і силових чинників, співвідношення яких визначає характер сучасної міжнародно-політичної динаміки. З огляду на це, подальший аналіз доцільно зосередити на емпіричних індикаторах інституціоналізації міжнародного порядку, що проявляються у функціонуванні міжнародних організацій, політичному дискурсі провідних акторів та застосуванні санкційних механізмів.

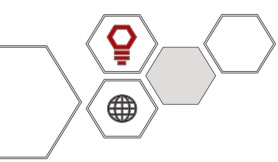
Практичним підтвердженням інституціоналізації міжнародного порядку є універсалізація міжнародних інституцій: членами ООН є 193 держави, а система міжнародних договорів охоплює тисячі багатосторонніх угод у сферах безпеки, економіки та прав людини. Загалом у світі функціонує понад 300 міждержавних міжнародних організацій, що свідчить про інституційну структурованість міжнародних відносин навіть в умовах системної кризи світового порядку. Факт апеляції до «порядку, заснованого на правилах» у виступах А. Гутерріша, У. фон дер Ляєн, Е. Макрона, К. Стармера, Є. Столтенберга, О. Шольца, лідерів держав G7, демонструє сприйняття

міжнародного порядку як функціонуючої інституційно-нормативної архітектури, яка вимагає захисту в умовах зростаючих глобальних геополітичних ризиків.

Важливим інструментом функціонування міжнародного порядку стали санкції як форма нормативно-інституційного впливу: у межах Ради Безпеки ООН діє 15 санкційних режимів, тоді як у глобальній практиці існує понад 130 окремих санкційних списків і режимів [3]. У 2024 р. США додали до санкційного списку SDN 3135 фізичних і юридичних осіб (приблизно +25 % порівняно з 2023 р.) та 520 суб'єктів до Entity List у межах експортного контролю [2]. Паралельно ЄС у жовтні 2025 р. ухвалив 19-й пакет санкцій проти РФ, спрямований на стратегічні сектори її економіки. Водночас, попри кризові тенденції, міжнародний порядок зберігає інституційну основу та продовжує функціонувати через механізми багатосторонньої взаємодії. Водночас ефективність цих інституцій дедалі частіше ставиться під сумнів, що свідчить про їхню структурну трансформацію.

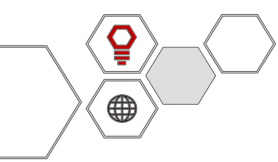
Кризовий характер сучасного міжнародного порядку підтверджують також кількісні безпекові індикатори: станом на початок 2024 р. у світі фіксувалося 59 активних збройних конфліктів, це один із найвищих показників з 1946 р. [12]. За оцінками SIPRI, світові військові витрати у 2023 р. досягли 2 443 млрд дол. США [11]. Проявом цієї динаміки на інституційному рівні виступає зниження ефективності механізмів колективної безпеки, спричинене частим використанням права вето в Раді Безпеки ООН: у 2024 р. зафіксовано 8 випадків вето, половину з яких використала РФ [9]. Загалом, міжнародний порядок зберігає інституційну форму існування, однак функціонує в умовах системної кризи. Сукупність цих показників засвідчує, що сучасна міжнародна система перебуває у стані зростаючої нестабільності. Формальне збереження інституційної архітектури поєднується з посиленням силової конкуренції, що підтверджує перехідний характер сучасного міжнародного порядку.

Можна робити чимало припущень, вишукувати різноманітні причини кризи світової архітектури (ООН, розширення НАТО, глобальний південь, нова якість Китаю та ін.), але не буде перебільшенням сказати, що намагання Росії окреслити власні «червоні лінії» на пострадянському просторі та європейській підсистемі стали причиною колапсу всієї глобальної архітектури.

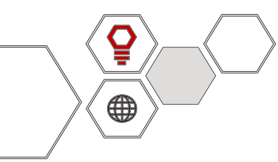
Певним інтелектуальним фактором у системному ланцюжку руйнування європейської безпекової архітектури стали численні виступи російських політиків, зокрема заява В. Путіна на засіданні дискусійного клубу «Валдай», у яких Захід критикується за «нескінченну експансію». Цим самим обґрунтовується причина початку російської війни проти України та аргументується необхідність російської присутності у ряді колишніх радянських республік (військові бази у Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстані, Киргизстані, Молдові, Таджикистані). Втім, концептуальні рамки сучасна російська зовнішньополітична стратегія отримала з проголошення Путіним «Мюнхенської промови» у лютому 2007 р.

Озираючись назад, можна сказати, що тональність виступу російського президента була скоріше аргументовано-дискусійною, аніж політично-наполегливою. Промова характеризувалася критикою однополярного світового порядку та негативним ставленням до практики розширення НАТО (1999, 2004). Загалом, міжнародна політична спільнота сприйняла виступ Путіна як певний теоретичний концепт. Але вже у наступному році Москва «теоретичний концепт Мюнхена» підкріпила силовими аргументами. У серпні 2008 р. Росія спровокувала війну з Грузією, наслідком якої стало визнання Кремлем незалежності прокремлівських сепаратистських режимів в Абхазії і Південній Осетії. Відтоді силовий сценарій реалізації концептуальних рамок своєї зовнішньої політики став характерною рисою російської дипломатії. Ці події засвідчили перехід від дискурсивного протистояння до практики силового перегляду міжнародного порядку. Відтоді військовий інструмент став ключовим елементом реалізації російської зовнішньополітичної стратегії.

Показовою ілюстрацією принципів російської дипломатії у динамці геополітичних інтересів можуть бути «Концепції зовнішньої політики Росії». Концепція є офіційним геополітичним документом, в якому визначені пріоритети національних інтересів, окреслені завдання російської зовнішньої політики, які знаходять своє відображення у документах стратегічного планування. Чисельність редакційних версій Концепцій – це факт динаміки зростаючих російських геополітичних амбіцій. Так, за часи президентства Б. Єльцина була прийнята перша версія російської «Концепції зовнішньої політики» (1993). У документі закріплювався курс на налагодження партнерських відносин із США та провідними європейськими державами. Прихід до влади Путіна став причиною переосмислення концептуальних засад зовнішньої політики Росії з урахуванням вагомості її «національного інтересу». Концепція 2000 р. містить поняття російських глобальних та регіональних пріоритетів. Чергова версія Концепції 2008 р. президента Д. Медведєва відображала прагнення зберегти наступність обраного курсу на розвиток співпраці з різними центрами сили та розбудови формату багатопольярного світу. Третій термін президентства Путіна ознаменувався підготовкою оновленої «Концепції зовнішньої політики Росії» (2013), основні положення якої дозволяють говорити про закінчення періоду зближення Росії з Заходом.

За роки існування традиції концептуального оформлення стратегічних пріоритетів російської зовнішньої політики склалося два парадигмальні підходи. Перша парадигма – дипломатична (1993, 2000, 2008, 2013) містила в собі програмні контури стратегічної російської дипломатії періодів Б. Єльцина, В. Путіна, Д. Медведєва, знову В. Путіна. Друга парадигма – активної, войовничої дипломатії (2016, 2023) є маніфестом для обґрунтування зовнішньої агресії. Документи було прийнято після російської анексії Криму та початку активної фази війни проти України. Саме тому Концепція 2023 р. суттєво наповнена ідеологічною та пропагандистською термінологією. У

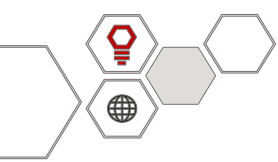

документі офіційного визнання отримали такі поняття, як «колективний Захід», «західна гегемонія», «багатополярний світ», «неоколоніалізм», «негатив глобалізації», «традиційні цінності», «англосакси», «російський світ», «русофобія» та «неонацизм».

Саму тенденцію глобалізації Росія визначає як західний мейнстрім з поверненням до практики імперіалізму і колоніалізму. На думку російських ідеологів, глобалізаційний процес є частиною змови країн – «експортерів демократії» проти Росії. Концепція зовнішньої політики РФ 2023 р. визначає Захід і США головними джерелами загроз, інтерпретуючи їхні дії як форму «гібридної війни» проти Росії. Водночас у документі відбувається переосмислення ролі ядерного чинника, який уперше подається не лише як елемент стримування, а й як ймовірний інструмент глобального силового протистояння. Показово, що попередня версія Концепції 2016 р. містила положення про малоймовірність повномасштабної війни між великими ядерними державами.

Зростання уваги Росії до пострадянського простору, зафіксоване в Концепції 2023 року, показало, що цей регіон знову визначено як зону російського геополітичного та безпекового пріоритету. Ба більше, в путінському проєкті «Угоди про заходи забезпечення безпеки РФ та держав-членів Організації Північноатлантичного договору» (грудень 2021 р.), відомий як російський ультиматум НАТО, пострадянський простір окреслено як зону життєвих інтересів РФ.

Також у Концепції 2023 р. відбувся ренесанс поняття «ближнє зарубіжжя» – суто російського концептуального конструкту, сформованого після розпаду СРСР. Наразі цей термін позначає країни пострадянського простору не лише як російський стратегічний ресурс, але й як територію взаємодії Росії з пострадянськими державами, поєднаних спільністю історії, культури, мови й інфраструктурних зв'язків. Такий підхід інституціоналізується у форматі економічної та безпекової інтеграції, що

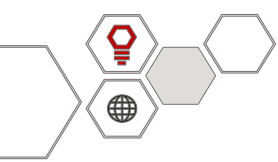

виявляється у поглибленні співпраці в межах СНД, ОДКБ, Євразійського економічного союзу, Митного союзу і Союзної держави Білорусі та Росії.

Історичні наративи та «образи минулого» стали важливим чинником формування зовнішньополітичної стратегії сучасної Росії та її національної ідентичності. У Концепції 2023 р. це виявляється через акцент на соціокультурній унікальності російського народу, де Росія проголошується не «регіональною державою», а «самодостатньою цивілізацією» з місією об'єднання «руського миру». Така цивілізаційна риторика відображає прагнення режиму Путіна позиціонувати Росію як окрему цивілізаційну модель (за аналогією з Китаєм) і трансформувати пострадянський простір відповідно до власного соціокультурного типу.

В цьому контексті слід розглядати й зміну ставлення Москви до України. Попри те, що Концепція 2016 р. була опублікована після анексії Криму та в умовах російської збройної агресії на Сході України, в документі констатувалося: «Російська Федерація зацікавлена у розвитку політичних, економічних, культурних та духовних зв'язків з Україною на основі взаємної поваги, розвитку партнерства та визнання національних інтересів кожної із сторін» [14, пп.56]. Натомість аналіз Концепції 2023 р. засвідчує, що Україна для РФ трансформувалася з держави-партнера на об'єкт геополітичного протистояння. Це підтверджує її непряма згадка в контексті політики США та ЄС, які, за формулюванням Концепції, «розв'язали новий тип гібридної війни», на що Росія відповіла діями з «захисту своїх екзистенційних інтересів на українському напрямі» [15, пп. 13, 18, 42].

Схожу позицію «обмеженого визнання суб'єктності» ми знаходимо і в оцінці російсько-грузинських відносин. У концепції 2016 р. згадується, що Росія розглядала можливість нормалізації дипломатичних відносин з Грузією. Проте у версії концепції 2023 р. Грузія вже не виступає повноправним суб'єктом міжнародної діяльності, натомість наголошується на необхідності розширення співробітництва РФ з Південною Осетією та Абхазією.

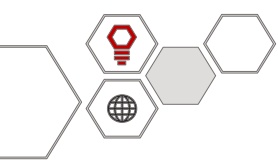

Отже, публікація Концепції зовнішньої політики РФ в редакції 2023 р. засвідчує не лише прагнення Росії позиціонувати себе як «самобутню державу-цивілізацію», а й спробу концептуально закріпити власне лідерство в «ближньому зарубіжжі», запропонувавши російську інтерпретацію майбутньої архітектури міжнародних відносин.

Висновки. Теоретичний рівень. У статті обґрунтовано доцільність трактування міжнародного порядку як динамічної політико-інституційної категорії, зміст якої формується на перетині силових і нормативних чинників та змінюється разом із трансформацією глобального балансу сил. Доведено, що ця категорія не має сталого універсального наповнення, а відображає історично змінні конфігурації міжнародної системи, у яких поєднуються логіка сили, національного інтересу та інституційно-правові механізми регулювання.

Теоретико-інтерпретаційний (дискурсивний) рівень. Встановлено, що поняття «міжнародний порядок» функціонує як політико-дискурсивна категорія, інтерпретація якої залежить від стратегічних інтересів, історичного досвіду та ідеологічних орієнтирів провідних акторів світової політики. У політичному дискурсі ліберальних демократій воно пов'язується з нормативною системою правил та інституцій, тоді як у риториці авторитарних режимів – із балансом сил, суверенітетом і сферами впливу. Це засвідчує відсутність універсального розуміння міжнародного порядку та його залежність від конкуренції інтерпретацій у глобальній політиці.

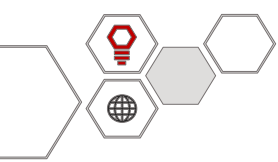
Емпіричний рівень. На основі аналізу сучасних безпекових і політичних індикаторів показано, що міжнародний порядок зберігає інституційну форму існування, однак функціонує в умовах зниження регулятивної ефективності. Зростання кількості збройних конфліктів, збільшення світових військових витрат, активізація санкційних механізмів і послаблення інструментів колективної безпеки свідчать про системний характер трансформації сучасної міжнародної системи та її перехідний стан.

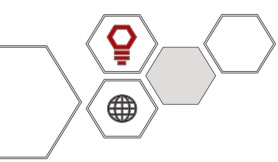
Практично-політичний рівень. Показано, що російська ревізійністська зовнішньополітична стратегія виступає одним із ключових чинників дестабілізації післябіполярної архітектури безпеки та сприяє переосмисленню базових принципів функціонування міжнародного порядку. Повномасштабна агресія Росії проти України стала каталізатором глибоких структурних змін у світовій політиці, що вказує на формування нової конфігурації глобального балансу сил. За цих умов для України стратегічно важливим залишається збереження високого рівня безпекової спроможності та поглиблення інтеграції з європейськими і трансатлантичними партнерами як елементу адаптації до трансформаційного характеру сучасного міжнародного порядку.

Список використаних джерел

1. Biden J. *National Security Strategy of the United States of America*. Washington, DC: The White House, October 2022. 48 p. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (дата звернення: 28.11.2025)
2. Center for a New American Security (CNAS). *Sanctions by the Numbers: 2024 Year in Review*. Washington, 2025. URL: <https://www.cnas.org/publications/reports/sanctions-by-the-numbers-2024-year-in-review> (дата звернення: 29.10.2025)
3. DiliSense. *Global Sanctions Lists and Sources*. URL: <https://dilisense.com/en/sources/sanction-sources> (дата звернення: 11.12.2025)
4. Kissinger H. *World Order*. New York: Penguin Press, 2014. 432 p.
5. Macron E. *Speech on European strategic autonomy*. 24 April 2024. Élysée Palace. URL: <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2024/04/24/europe-speech> (дата звернення: 03.12.2025)

6. Merz F. *Regierungserklärung des Bundeskanzlers zur aktuellen außenpolitischen Lage*. 29 January 2026. Berlin: Bundesregierung. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/regierungserklaerug-kanzler-nach-europaeischem-rat-2404794> (дата звернення: 05.02.2026)
7. National Security Strategy of the United States of America. Washington, DC: The White House, 18 December 2017. 55 p. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (дата звернення: 15.11.2025)
8. Putin V. *Speech at the plenary session of the 22nd Annual Meeting of the Valdai International Discussion Club*. Moscow: Kremlin, 2 October 2025. URL: <https://en.kremlin.ru/events/president/news/78134> (дата звернення: 05.12.2025)
9. Security Council Report. *In Hindsight: The Security Council in 2024 and Looking Ahead to 2025*. New York, 2025. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2025-01/in-hindsight-the-security-council-in-2024-and-looking-ahead-to-2025.php> (дата звернення: 03.12.2025)
10. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). *SIPRI Yearbook 1987: World Armaments and Disarmament*. Stockholm: SIPRI, 1987. 488 p. Chapter 3, Table 3.1: Estimated nuclear weapon stockpiles of the USA and the USSR, 1945–1986. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/1987> (дата звернення: 08.11.2025)
11. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). *Trends in World Military Expenditure 2023*. Press Release. April 2024. URL: <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/global-military-spending-surges-amid-war-rising-tensions-and-insecurity> (дата звернення: 15.12.2025)
12. Uppsala Conflict Data Program (UCDP). *Record number of armed conflicts in the world*. Press Release. 3 June 2024. Uppsala: Uppsala University.

URL: <https://www.uu.se/en/press/press-releases/2024/2024-06-03-ucdp-record-number-of-armed-conflicts-in-the-world> (дата звернення: 03.12.2025)

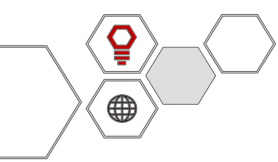
13. Xi Jinping. *Jointly Build a Global Community of Shared Future for Mankind — Core Tenet of Xi Jinping Thought on Diplomacy*. Beijing: Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 23 January 2024. URL: https://be.china-embassy.gov.cn/eng/rv/202401/t20240123_11231538.htm (дата звернення: 28.11.2025)

14. Концепция внешней политики Российской Федерации : утв. Указом Президента РФ № 640 від 30 листопада 2016 р. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/ (дата звернення: 25.11.2025)

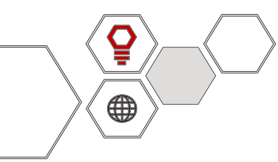
15. Концепция внешней политики Российской Федерации : утв. Указом Президента РФ № 229 від 31 березня 2023 р. URL: https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/ (дата звернення: 18.12.2025)

REFERENCES:

1. Biden, J. (2022). *National Security Strategy of the United States of America* [in English]. Washington, DC: The White House. Retrieved November 28, 2025, from <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>
2. Center for a New American Security (CNAS). (2025). *Sanctions by the Numbers: 2024 Year in Review* [in English]. Washington. Retrieved October 29, 2025, from <https://www.cnas.org/publications/reports/sanctions-by-the-numbers-2024-year-in-review>

3. DiliSense. (2025). *Global Sanctions Lists and Sources* [in English]. Retrieved December 11, 2025, from <https://dilisense.com/en/sources/sanction-sources>
4. Kissinger, H. (2014). *World Order* [in English]. New York: Penguin Press.
5. Macron, E. (2024). *Speech on European strategic autonomy* [in English]. Élysée Palace, April 24. Retrieved December 3, 2025, from <https://www.elysee.fr/en/emmanuel-macron/2024/04/24/europe-speech>
6. Merz, F. (2026). *Regierungserklärung des Bundeskanzlers zur aktuellen außenpolitischen Lage* [in German]. Berlin: Bundesregierung. Retrieved February 5, 2026, from <https://www.bundesregierung.de/breg-de/aktuelles/regierungserklaerug-kanzler-nach-europaeischem-rat-2404794>
7. National Security Strategy of the United States of America. (2017). [in English]. Washington, DC: The White House. Retrieved November 15, 2025, from <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
8. Putin, V. (2025). *Speech at the plenary session of the 22nd Annual Meeting of the Valdai International Discussion Club* [in English]. Moscow: Kremlin. Retrieved December 5, 2025, from <https://en.kremlin.ru/events/president/news/78134>
9. Security Council Report. (2025). *In hindsight: The Security Council in 2024 and looking ahead to 2025* [in English]. New York. Retrieved December 3, 2025, from <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2025-01/in-hindsight-the-security-council-in-2024-and-looking-ahead-to-2025.php>
10. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). (1987). *SIPRI Yearbook 1987: World Armaments and Disarmament* [in English]. Stockholm: SIPRI. Retrieved November 8, 2025, from <https://www.sipri.org/yearbook/1987>
11. Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). (2024). *Trends in World Military Expenditure 2023* [in English]. Press release. Retrieved <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/about>

December 15, 2025, from <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/global-military-spending-surges-amid-war-rising-tensions-and-insecurity>

12. Uppsala Conflict Data Program (UCDP). (2024). *Record number of armed conflicts in the world* [in English]. Press release. Uppsala University. Retrieved December 3, 2025, from <https://www.uu.se/en/press/press-releases/2024/2024-06-03-ucdp-record-number-of-armed-conflicts-in-the-world>

13. Xi Jinping. (2024). *Jointly build a global community of shared future for mankind — Core tenet of Xi Jinping Thought on Diplomacy* [in English]. Beijing: Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Retrieved November 28, 2025, from https://be.china-embassy.gov.cn/eng/rv/202401/t20240123_11231538.htm

14. Kontsepsiia zovnishnoi polityky Rosiiskoi Federatsii. (2016). [Foreign Policy Concept of the Russian Federation] [in Russian]. Approved by Presidential Decree No. 640 of November 30, 2016. Retrieved November 25, 2025, from https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/

15. Kontsepsiia zovnishnoi polityky Rosiiskoi Federatsii. (2023). [Foreign Policy Concept of the Russian Federation] [in Russian]. Approved by Presidential Decree No. 229 of March 31, 2023. Retrieved December 18, 2025, from https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/official_documents/1860586/